

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри *Економічної теорії та економічної політики*
Протокол № 1 від 25.08.2020 р.

Розробники:

Лісна І.Ф., к.е.н, доц. кафедри економічної теорії та економічної політики

Пивавар І. В., к.е.н., доц. кафедри економічної теорії та економічної політики

Пономаренко О. О., к.е.н., доц. кафедри економічної теорії та економічної політики

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

Анотація навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна "Основи економіки" є систематизованим викладенням знань щодо питань економічних відносин у їхній єдності та взаємозв'язку з обмеженими продуктивними силами, політичними, ідеологічними й соціальними інститутами суспільства; а також економічні закони, що управляють суспільним виробництвом на всіх етапах його розвитку.

Основи економіки надає інформацію для вивчення напрямів та закономірностей розвитку економіки в цілому, її секторів та окремих галузей, наявності й ефективності використання ресурсів, темпів зростання виробництва, цін, зайнятості та ін. Питання, які розглядають у процесі викладання навчальної дисципліни мають важливе значення для майбутнього економіста, оскільки дають змогу розуміти принципи функціонування економічних систем, дозволяють розкрити сутність і природу економічних процесів та явищ.

Актуальність вивчення дисципліни «Основи економіки» ґрунтується на необхідності надання необхідних знань із основних розділів економічної теорії, засвоєння основних законів та категорій, потрібних слухачам для подальшого навчання у вищому навчальному закладі.

Мета навчальної дисципліни:

формування системи теоретичних знань щодо понятійно-категоріального апарату економічної теорії; оволодіння сутністю економічних явищ і процесів; забезпечення базової фундаментальної теоретичної підготовки, необхідної для подальшого вивчення циклу економічних дисциплін; розуміння законів та основних тенденцій економічного розвитку суспільства.

Характеристика навчальної дисципліни

Курс	1
Семестр	1-2
Кількість кредитів ECTS	9
Форма підсумкового контролю	екзамен

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни

Пререквізити	Постреквізити
Географія	Економічна теорія
Математика	Макроекономіка
Історія	Мікроекономіка

Компетентності та результати навчання за дисципліною

Компетентності	Результати навчання
Здатність аналізувати виникнення економічних поглядів і становлення економічної науки; здатність використовувати методи економічного дослідження; здатність простежити зв'язки економічної теорії з економічною практикою	Ідентифікувати ключові поняття, категорії та закони.
Здатність обґрунтувати економічний вибір; здатність аналізувати потреби; здатність розраховувати альтернативні витрати	Розраховувати альтернативні витрати, будувати криву виробничих можливостей.
Здатність визначати основні типи й моделі економічних систем; здатність розрізняти можливості вирішення основних економічних питань різними типами економічних систем	Здійснювати порівняльний аналіз позитивних та негативних рис різних типів економічних систем.

Здатність аналізувати дію принципів ринкової економіки; здатність будувати графіки попиту та пропозиції, їхню зміну під впливом нецінових детермінантів; здатність аналізувати ринок товарів, природних ресурсів, праці, капіталу; здатність розрізняти види торгівлі та визначати їхні особливості.	Аналізувати процес кругообігу ресурсів, товарів, доходів у ринковій економіці; спроможність визначати рівноважну ціну та обсяг виробництва; ідентифікувати ключові проблеми розвитку окремих типів ринків.
Здатність аналізувати механізм створення факторних доходів: ренти, заробітної плати, позичкового відсотка, прибутку; здатність аналізувати сутність закону грошового обігу та особливості його дії.	Розраховувати кількісні параметри отриманого прибутку, заробітної плати, позичкового відсотка, ренти; розраховувати необхідну кількість грошей в обігу.
Здатність аналізувати роль споживача в умовах ринку; здатність характеризувати особливості споживацької поведінки.	Розраховувати загальну та граничну корисності.
Здатність аналізувати основні макроекономічні показники, їхнє співвідношення та вимірювання.	Розраховувати макроекономічні показники.
Здатність визначати сутність, види, практичне значення економічного зростання, безробіття та інфляції; здатність аналізувати наслідки безробіття та інфляції.	Розраховувати показники економічного зростання, показники безробіття та інфляції.
Здатність аналізувати наслідки нерівномірного розподілу доходів; здатність аналізувати дію системи соціального захисту населення.	Використовувати інструменти державного впливу на процес розподілу доходів.
Здатність аналізувати роль держави в економіці та основні функції держави; здатність вирішувати проблеми збалансованості доходів і витрат бюджету.	Використовувати інструменти державного регулювання в умовах різних економічних ситуацій в економіці; розробляти стратегічні заходи для забезпечення наповнення державного бюджету.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні основи економічної теорії

Тема 1. Вступ. Економіка в суспільному житті

1.1. Економіка: сутність, виникнення, значення в житті людини. Людина й економіка. Виникнення економічних поглядів і становлення економічної науки. Методи економічного дослідження. Економічна теорія. Зв'язок економічної теорії з іншими науками.

1.2. Економічна теорія та практика економічної діяльності. Економічна практика. Економічна політика. Зв'язок економічної теорії з економічною практикою.

1.3. Взаємозв'язок між позитивною і нормативною економікою. Мікроекономіка. Макроекономіка. Позитивна економіка. Нормативна економіка.

Тема 2. Фундаментальні проблеми економіки

2.1. Потреби та їхні види. Закон зростання потреб людини. Потреби та їхня необмеженість.

2.2. Виробництво: сутність, структура, ресурси. Виробництво матеріальних благ та послуг. Економічні ресурси: земля, праця, капітал, підприємницькі здібності.

2.3. Економічний вибір. Крива виробничих можливостей. Обмеженість ресурсів та економічний вибір. Фундаментальна проблема економіки. Економічний вибір. Альтернативні витрати. Крива виробничих можливостей.

Тема 3. Основні типи економічних систем

3.1. Економічна система: сутність і структура. Основні економічні питання: що виробляти? як виробляти? для кого виробляти?

3.2. Класифікація економічних систем. Типи економічних систем: традиційна, командна, ринкова, змішана економіка. Вирішення основних економічних питань різними типами економічних систем.

Змістовий модуль 2. Елементарна мікроекономіка

Тема 4. Ринок. Попит і пропозиція на ринку

4.1. Ринкова економіка. Ринок, умови його виникнення. Принципи ринкової економіки: приватна власність, свобода вибору, особистий інтерес, конкуренція, ціновий механізм. Переваги та вади ринкової економіки.

4.2. Основні суб'єкти ринкової економіки. Домашні господарства, фірми як основні суб'єкти ринкової економіки. Держава в ринковій системі. Кругообіг ресурсів, товарів, доходів у ринковій системі.

4.3. Попит і пропозиція. Попит та його графічне відображення. Закон попиту. Пропозиція та її графічне відображення. Закон пропозиції. Еластичність попиту та пропозиції.

4.4. Ринкова рівновага. Рівноважна ціна та рівноважна кількість. Порушення ринкової рівноваги.

4.5. Класифікація ринків. Ринок товарів. Види торгівлі: оптова й роздрібна. Ринок природних ресурсів. Ринок праці. Ринок капіталів.

Тема 5. Форми доходів у ринковій економіці. Гроші.

5.1. Зарплата: сутність, форми та системи. Зарплата – винагорода за використання праці.

5.2. Прибуток та позичковий відсоток як форми доходів. Позичковий процент – винагорода за користування грошима. Прибуток як винагорода підприємцю.

5.3. Рента як плата за використання земельних ресурсів. Рента – винагорода за використання землі. Види ренти.

5.4. Гроші в ринковій економіці. Гроші: сутність, історія виникнення та розвитку. Типи грошей. Функції грошей. Закони грошового обігу. Формула І. Фішера. Грошові одиниці різних країн.

Тема 6. Поведінка споживача в умовах ринку

6.1. Споживач у ринковій економіці. Роль споживача в умовах ринку.

6.2. Споживча поведінка. Корисність. Гранична корисність. Правило максимізації корисності. Крива байдужості. Карта кривих байдужості. Бюджетні обмеження.

Змістовий модуль 3. Основи макроекономіки

Тема 7. Національна економіка та результати її функціонування

7.1. Економіка як цілісний організм. Національна економіка як єдина система.

7.2. Система національних рахунків та її основні показники Макроекономічний показник валовий внутрішній продукт (ВВП) і його розрахунок. ВВП і рівень життя в різних країнах.

7.3. Ефективність національної економіки. Економічні показники на чистій основі.

Тема 8. Економічне зростання та циклічні коливання

8.1. Економічне зростання та економічний розвиток. Економічне зростання. Типи економічного зростання: екстенсивний, інтенсивний. Економічне зростання та економічний розвиток різних країн.

8.2. Економічний цикл: сутність, фази, види. Економічний цикл і його фази: спад, криза, поживлення, піднесення. Види криз. Тривалість економічних циклів. Причини циклічних коливань.

8.3. Зайнятість та безробіття. . Поняття зайнятості. Повна й ефективна зайнятість. Безробіття, його рівень і типи. Добровільне та вимушене безробіття. Наслідки безробіття. Соціальний захист безробітних.

8.4. Інфляція як макроекономічне явище. Сутність, причини та типи інфляції. Вимірювання інфляції. Економічні та соціальні наслідки інфляції. Антиінфляційна політика держави.

Тема 9. Державний бюджет і податкова система

9.1. Державний бюджет: доходи та видатки. Державний бюджет: сутність, джерела надходження та витрати. Проблеми збалансування доходів і витрат бюджету. Бюджетний дефіцит. Державний борг.

9.2. Податкова система. Податки: сутність, види. Прямі й непрямі податки.

Тема 10. Регулююча роль держави в ринковій економіці

10.1. Державне регулювання економіки: сутність та функції. Потреба в державному регулюванні економіки та його сутність. Економічні функції держави.

10.2. Механізм державного регулювання: сутність та структура. Форми й інструменти державного регулювання. Державний сектор в економіці.

10.3 Соціально-економічна політика держави. Доходи та їхня нерівність. Розподіл особистого доходу. Потреба в системі соціального захисту населення та її сутність.

Методи навчання та викладання

При викладанні навчальної дисципліни доцільно використовувати: пояснювально-ілюстративний метод; метод проблемного викладу; евристичний метод; дослідницький метод.

Для активізації та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності здобувачів застосовуються: проблемні лекції, дискусії, бесіди, презентації, ілюстрації, моделювання професійних ситуацій, кейс-стаді, дебати, мозкові штурми та індивідуальна дослідницька робота.

Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом навчального року під час проведення практичних та семінарських занять, і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту складати іспит, – 35 балів);

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового екзамену, відповідно до графіку навчального процесу (максимальна сума – 40 балів; мінімальна сума – 25 балів).

Поточний контроль включає оцінювання студентів під час:

Практичні та семінарські заняття – активна робота на парі (бали за кожне заняття – 3) за умови виконання студентом повного обсягу роботи на занятті та активної участі в обговорюванні питань теми. Загальна кількість балів – 30

Форми поточного оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

Поточна контрольна робота. Протягом навчального року студенти пишуть 4 поточні контрольні роботи. Максимальна оцінка за кожну поточну контрольну роботу – 3 бали. Максимальна кількість балів за поточні контрольні роботи – 12;

Колоквіум. Протягом навчального періоду студенти пишуть 2 колоквіуми. Максимальна оцінка за кожен з колоквіумів – 7 балів. Максимальна кількість балів за обидва колоквіуми – 14. Перший колоквіум включає теми 1-5, а другий колоквіум – теми 6-10. Структура колоквіуму: 1) два теоретичних питання (максимальна оцінка за кожне творче завдання – 1,5 бали); два практичних завдання (максимальна оцінка за кожне завдання – 2 бали).

Самостійна робота:

Домашні завдання. Кожне домашнє завдання оцінюється в 1 бал за умови правильного виконання. Кількість домашніх завдань – 4, максимальна кількість балів за усі домашні завдання становить 4 бали.

Підсумковий контроль:

Формою підсумкового контролю є іспит. Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей. Кожен екзаменаційний білет складається із 5 практичних завдань (1 ситуаційне, 2 діагностичних та 2 евристичних).

Екзаменаційний білет включає:

- 1 завдання – ситуаційне: мах кількість балів – 6.
- 2 завдання – діагностичне: мах кількість балів – 7.
- 3 завдання – діагностичне: мах кількість балів – 8.
- 4 завдання – евристичне: мах кількість балів – 9.
- 5 завдання – евристичне: мах кількість балів – 10.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

Рейтинг-план навчальної дисципліни

Тема	Форми та види навчання		Форми оцінювання	Мах бал
Тема 1.	<i>Аудиторна робота</i>			
	Тема 1. Вступ. Економіка в суспільному житті			
	Семінарське заняття	Опанування етапів еволюції економіки та економічної думки; взаємозв'язку економічної теорії з	Активна участь в обговоренні питань теми.	3

		економічною практикою.		
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за заданою тематикою.		
Тема 2.	Аудиторна робота			
	Тема 2. Фундаментальні проблеми економіки			
	Семінарське заняття	Вивчення основних фундаментальних проблем економіки. Опанування розрахунку альтернативних витрат.	Активна участь в обговоренні питань теми.	3
			Поточна контрольна робота.	3
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за заданою тематикою.			
Тема 3.	Аудиторна робота			
	Тема 3. Основні типи економічних систем			
	Семінарське заняття	Вивчення сутності економічних систем та її складових. Опанування особливостей різних типів економічних систем.	Активна участь в обговоренні питань теми.	3
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за заданою тематикою.	Домашнє завдання	1	
Тема 4.	Аудиторна робота			
	Тема 4. Ринок. Попит і пропозиція на ринку			
	Семінарське заняття	Вивчення основних принципів ринкової економіки: приватна власність, свобода вибору, особистий інтерес, конкуренція, ціновий механізм Опанування поняття "ринку", "попиту", "пропозиції" та різних типів ринків.	Активна участь в обговоренні питань теми	3
			Поточна контрольна робота.	3
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за заданою тематикою.	Домашнє завдання	1	
Тема 5.	Аудиторна робота			
	Тема 5. Форми доходів у ринковій економіці. Гроші.			
	Семінарське заняття	Опанування сутності ренти, заробітної плати, позичкового відсотка, прибутку та грошей, історії їхнього виникнення та розвитку.	Активна участь в обговоренні питань теми.	3
Колоквіум			7	

	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за заданою тематикою.		
Тема 6	<i>Аудиторна робота</i>			
	Тема 6. Поведінка споживача в умовах ринку			
	Семінарське заняття	Опанування особливостей економічної поведінки споживача в умовах ринку.	Активна участь в обговоренні питань теми.	3
			Поточна контрольна робота.	3
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за заданою тематикою.			
Тема 7	<i>Аудиторна робота</i>			
	Тема 7. Національна економіка та результати її функціонування			
	Семінарське заняття	Опанування сутності основних макроекономічних показників, їх розрахунку, а також шляхів їх підвищення.	Активна участь в обговоренні питань теми.	3
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за заданою тематикою.	Домашнє завдання	1	
Тема 8	<i>Аудиторна робота</i>			
	Тема 8. Економічне зростання та циклічні коливання			
	Семінарське заняття	Опанування сутності, видів та чинників економічного зростання, економічних циклів, безробіття, інфляції. Розрахунок показників безробіття та інфляції.	Активна участь в обговоренні питань теми.	3
			Поточна контрольна робота.	3
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за заданою тематикою.			
Тема 9.	<i>Аудиторна робота</i>			
	Тема 9. Державний бюджет і податкова система			
	Семінарське заняття	Опанування проблем збалансованості доходів і витрат бюджету	Активна участь в обговоренні питань теми.	3
<i>Самостійна робота</i>				

	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за заданою тематикою.	Домашнє завдання	1
Тема 10	Аудиторна робота			
	Тема 10. Регулююча роль держави в ринковій економіці			
	Семінарське заняття	Опанування ролі держави в економіці та основні функції держави.	Активна участь в обговоренні питань теми.	3
			Колоквіум	7
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за заданою тематикою.			

Рекомендована література

Основна

1. Базилевич В. Д. Економічна теорія: політекономія : підручник / В. Д. Базилевич, В. М. Попов. – 8-ме вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2012. – 702 с.
2. Економічна теорія : підручник за ред. В. М. Тарасевича. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 784 с.
3. Економічна теорія : підручник / В.Д. Лагутін, Ю.М. Уманців, Т.А. Щербакова та ін. ; за заг. ред. В.Д. Лагутіна. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – 608 с.

Додаткова

4. Мочерний С. В. Економічна теорія: підручник / О Мочерний С. В.. – К. : Академія, 2009. – 640 с.
5. Політична економія : навчальний посібник / М. С. Бріль, О. М. Кліменко, І. Ф. Лісна та ін. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 280 с.
6. Макроекономіка. Мультимедійний навчальний посібник / Бріль М.С., Кліменко О.М., Машенко М.А., Пивавар І.В., Степаненко Н.О., Шифріна Н.І. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 705 с.
7. Політична економія: навчальний посібник [Електронний ресурс] / за заг. ред. канд. екон. наук, доцента М. С. Брїля. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 320 с.

Інформаційні ресурси

8. Сайт у ПНС ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Сторінка курсу на платформі Moodle (персональна навчальна система). Розміщено: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=7109>
9. Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. Міністерство доходів і зборів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://minrd.gov.ua/ru/>.
11. Міністерство фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.minfin.gov.ua/>.
12. Національний банк України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua>
13. Статистика України : науковий журнал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: www.ukrstat.gov.ua.